

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยที่มีอยู่ในวงการวิชาการ สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีบทบาท
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
 - 2.1 ความหมายการท่องเที่ยว
 - 2.2 ปัจจัยของการท่องเที่ยว
 - 2.3 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว
 - 2.4 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว
 - 2.5 หลักการจัดการท่องเที่ยว
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล ครอบครัว กลุ่มหรือชุมชนภายในบริบทของสังคมและวัฒนธรรม บทบาทเป็นแนวคิดด้านสังคมวิทยา จิตวิทยาและมานุษยวิทยา สำหรับนำมาใช้ในการวิเคราะห์บุคคล ครอบครัว กลุ่มหรือชุมชนเนื่องจากมนุษย์ในสังคมมีการปฏิสัมพันธ์ การกำหนดบทบาทจึงเปรียบเสมือนการจัดระเบียบของบุคคล สังคมที่จะปฏิบัติต่อกัน ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของบทบาทไว้ต่าง ๆ ดังนี้

เลวิงสัน (Levingson. 1964 : 18 ; อ้างถึงในประเสริฐ ปอนถิ่น. 2551 : 34) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาท หมายถึงปทัสถาน ความคาดหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปที่การบ่งชี้ถึงหน้าที่อันควรกระทำ
2. บทบาท หมายถึงความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น
3. บทบาท หมายถึงการกระทำของบุคคลแต่ละคนที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือแนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น

รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ (2550 : 66) ได้ให้คำจำกัดความของบทบาทไว้ว่า เป็นแบบแผนของความต้องการ เป้าหมายของความเชื่อ ความรู้สึก ทักษะคติ คุณค่าและการกระทำที่สมาชิกในสังคมคาดหวังว่าควรจะเป็นไปตามลักษณะของชนิดตำแหน่งที่มีอยู่หรืออาจกล่าวได้สั้น ๆ ว่าบทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้นควรจะทำหรือปฏิบัติ เช่น บทบาทของพ่อ ก็คือทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดี รู้จักทำมาหากิน เป็นต้น

ลินตัน (Linton. 1945 : 22 ; อ้างถึงใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร. 2545 : 115) กล่าวว่า สถานภาพหรือตำแหน่งเป็นตัวกำหนดบทบาทให้แก่บุคคล สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่ง ดังนั้นเมื่อกำหนดตำแหน่งใดขึ้นก็จำเป็นต้องมีบทบาทหรือภาระหน้าที่กำกับตำแหน่งนั้นเสมอ เปรียบเสมือนเป็นเหรียญอันเดียวที่มีสองหน้า คือ มีสถานภาพอยู่หน้าหนึ่งกำกับตำแหน่งนั้นเสมอและเปรียบเสมือนเป็นเหรียญอันเดียวที่มีสองหน้า คือ มีสถานภาพอยู่หน้าหนึ่งและบทบาทอีกหน้าหนึ่ง

นาเดล (Nadel. 1957 : 45 ; อ้างถึงใน ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร. 2545 : 116) กล่าวว่าบทบาทประกอบด้วยตัวประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหลายลักษณะ เช่น

1. ตัวประกอบที่เสริมบทบาท เช่น การพูดเก่ง การมีอารมณ์ขัน
2. ตัวประกอบที่เป็นตัวสำคัญหรือแกนของบทบาทอันขาดมิได้ เช่น พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูก
3. ตัวประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น แพทย์จะบำบัดโรคต้องมีใบประกอบโรคศิลป์

จุฑามาศ สิริสิริพรพันธ์ (2548 : 27) ได้อธิบายว่าบทบาท คือหน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected Behavior) ของบุคคลในแต่ละคนในกลุ่มหรือสังคมหนึ่งหน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าวโดยปกติเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้นกำหนดขึ้น ดังนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะที่พึงมีต่อบุคคลอื่นในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

นอกจากนี้นักวิชาการต่าง ๆ ยังได้สรุปประเภทของบทบาทไว้หลายแนวดังนี้

เบอร์โล (Berlo. 1996 : 29 ; อ้างอิงใน วิรุฒิ เสนาคำ. 2549 : 192) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง
2. บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ
3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไร

โคเฮน (Cohen. 1979 : 36 ; อ้างถึงใน ปรีดีญาดา กัลป์ยาศิริ. 2541 : 42) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของบทบาทไว้ว่า การที่สังคมได้กำหนดเฉพาะเจาะจงให้เราปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใด บทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่าเป็นบทบาทที่ถูกกำหนด (Prescribed Role) ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังโดยผู้อื่น เรายังคงยอมรับว่าจะต้องปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) เป็นวิธีที่บุคคลได้แสดงออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้นอาจมาจาก

1. บุคคลขาดความเข้าใจในส่วนของบทบาทที่ต้องการ
2. ความไม่เห็นด้วย หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
3. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประเภทของบทบาทสามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2532 : 45)

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

2. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นจะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละคน

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual/Enacted Role) ได้แก่ การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ อาจเป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น การกดดันของกลุ่มต่าง ๆ จึงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

4. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Expected Role) ความคาดหวังในบทบาทว่า มิได้กล่าวเฉพาะการกระทำอย่างเดียว แต่จะรวมไปถึงแรงจูงใจ ความเชื่อ ความรู้สึกและค่านิยมอีกด้วย ซึ่งความคาดหวังในบทบาทเป็นเรื่องที่กลุ่มสมาชิกโดยทั่วไปรับรู้หรือตั้งความหวังว่าบุคคลที่ครอบครองสถานภาพอยู่ ควรจะมีการกระทำ แรงจูงใจ ความเชื่อ ความรู้สึกเจตคติหรือค่านิยมอย่างไร สังคมโดยทั่วไปความคาดหวังในบทบาทมักไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่อยู่ในความคิดคำนึงมากกว่า การที่บุคคลจะรับรู้ตนเองว่าจะแสดงบทบาทอย่างไรนั้น บุคคลก็รับรู้มาจากความหวังที่สมาชิกอื่นมีต่อเขา เช่น ผู้ที่จะครอบครองสถานภาพของผู้นำ เขาจะต้องเรียนรู้สมาชิกกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำนั้นว่ามีความคาดหวังในบทบาทของผู้นำอย่างไร ผนวกกับการรับรู้บทบาทของผู้นำในความคิดของเขาเองแล้ว จึงแสดงบทบาทตามที่ควรเป็น ถ้ามบทบาทที่แสดงออกมาสอดคล้องกับความคาดหวังของ

คนส่วนใหญ่ เขาก็จะได้รับความนิยชมชอบ แต่ถ้าขัดกับความคาดหวังของคนส่วนใหญ่เขาก็ไม่ได้รับการสนับสนุนอีก

จากความหมายของบทบาทข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า บทบาท คือ การกระทำหรือพฤติกรรมตามตำแหน่งหรือสถานภาพ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะของการรับรู้ บทบาทเป็นผลของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมิได้หมายเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ดังที่ส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ฉะนั้นปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นภาพใหญ่ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่าธุรกิจทางการท่องเที่ยวในทุกวันนี้เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก หากเทียบกับธุรกิจอื่น ๆ ที่เป็นรายการเดี่ยว (Single Item) ด้วยกัน มีนักวิชาการและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวไว้ต่าง ๆ ดังนี้

องค์กรการท่องเที่ยวของสหประชาชาติ (1998 : 24) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวดังนี้ “Tourism comprises the activities of the person traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purpose.” จากข้อความดังกล่าว การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (ไม่มากกว่า 1 ปี ติดต่อกัน) เดินทางด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อธุระและวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546 : 33) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2542 : 25) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าหมายถึงการเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลนั้นและเป็นการไปเยือนชั่วคราวโดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้

จริญญา จริญสุกใส (2544 : 28) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยว หมายถึงกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลที่เดินทางธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

รศสุคนธ์ จุยกาวาส (2545 : 19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการและการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง

วิชา อุเทนะพันธุ์ (2546 : 44) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ 2 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยว หมายถึง ความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งหลายในการอยู่อาศัยของบุคคลในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีเงื่อนไขว่าเขาเหล่านั้นจะต้องไม่อาศัย ณ ประเทศนั้นเป็นการถาวรเพื่อทำกิจกรรมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรในการที่จะได้มาซึ่งรายได้

2. การท่องเที่ยวมีความหมายทั้งเป็นศาสตร์และศิลป์และเป็นธุรกิจในการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดการด้านที่พักและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546 : 28) การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

นารี เทพสุภรณ์กุล (2550 : 21) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึงการเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลนั้นและเป็นการไปแบบชั่วคราวไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ที่ไม่ได้เป็นการถูกบังคับ เป็นการเดินทางที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพเป็นการเดินทางเพื่อพักผ่อนมีความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกทั้งได้ความรู้ด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวและต้องเดินทางกลับภูมิลำเนา

ปัจจัยของการท่องเที่ยว

ปัจจัยของการท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทดังนี้ (อรนุช ศิลปมณีพันธ์, 2547 : 8)

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึงสิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุดแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดใจคนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่าและชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

1.2 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น วิถีชีวิตจากการกระทำของคน เช่น ตลาดน้ำก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล อาทิ งานเทศกาลอาหารงานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย ที่สำคัญมากที่สุดคือเรื่องที่พักผ่อน ไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยวตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

3. การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึงการไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ ก็ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยวโดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียว แต่บางคนอาจจะต้องการความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักหรืออาหาร เป็นต้น การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้านคือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่จะมีองค์ประกอบย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกันความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง ทั้งนี้การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมในการเดินทางไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

โรบินสัน (Robinson. 1988 : 36) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลมีอยู่ 8 ประการ คือ

1. เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและร่างกาย
2. เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ อาบแดด อาบน้ำแร่

3. เพื่อเข้าร่วมหรือชมกิจกรรมทางกีฬา
4. เพื่อไปชมสิ่งที่แปลกใหม่ในต่างประเทศ
5. เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสนุกสนาน ความสดชื่น เพื่อการพักผ่อน
6. เพื่อสาเหตุส่วนตัว เช่น ไปเยี่ยมญาติไปพบเพื่อนใหม่หรือเพื่อหลบหนีคนที่ใกล้ชิดจำเจ
7. เพื่อเหตุผลทางด้านจิตใจ ศาสนา
8. เพื่ออาชีพและการธุรกิจ

ตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ 21 ในปี พ.ศ.2510 อันเป็นปีท่องเที่ยวสากลว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการมากที่สุดควรที่รัฐบาลของทุกประเทศและมนุษย์ทุกคนจะสนับสนุน” (Burkart and Medlik. 1985 : 59) จากมูลเหตุจูงใจเพื่อการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้คงจะไม่มีมูลเหตุจูงใจอันใดอันหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นที่เด่นที่สุดแต่มีลักษณะผสมผสานกัน

ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวส่งผลกระทบทั้งในด้านดีและด้านลบซึ่งผลกระทบดังกล่าวของการท่องเที่ยวมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540 : 19)

ผลกระทบในด้านบวกที่สำคัญ ได้แก่

1. มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้นสืบเนื่องจากการก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การกระจายโอกาสการจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งทางตรง เช่น การจ้างงานบุคลากรของธุรกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวคือพนักงานโรงแรมพนักงานขนส่งพนักงานบริการนำเที่ยว พนักงานบริการให้เช่าสินค้าและบริการต่าง ๆ และทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์ให้กับโรงแรม คนงานทอผ้า พนักงานเก็บค่ากระแสไฟฟ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร พนักงานธนาคาร ฯลฯ

2. ความสะดวกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอันเกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญต่อคนในท้องถิ่นที่สามารถจะได้ใช้ความสะดวกสบายเหล่านั้นพร้อม ๆ กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนนไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ จุดตรวจของตำรวจรถยนต์โดยสาร ฯลฯ

3. การเดินทางท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพหลังไหลของประชากรสู่เมืองหลวงซึ่งโดยธรรมชาติของคนทั่วไปหากสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนก็จะไม่ย้ายถิ่นฐานและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพรายย่อยให้กับคนในท้องถิ่นซึ่งอาจจะเป็นการประกอบอาชีพโดยอิสระ เช่น การขายอาหาร ของที่ระลึกหรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ร้านขนมไทยแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

4. การนำทรัพยากรที่เหลือใช้มาแปรรูปและการส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนำเศษวัสดุประเภทไม้มาใช้ในการทำของที่ระลึกหรือการประกอบสิ่งประดิษฐ์เพื่อใช้ตกแต่งอาคารสถานที่และการนำผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มาพัฒนาและจำหน่ายให้เป็นสิ่งของที่ระลึก

ผลกระทบด้านลบที่สำคัญได้แก่

1. การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของร้านอาหาร โรงแรม สถานที่ประกอบการเพื่อนำพื้นที่มาเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว
2. ปัญหาน้ำทิ้ง น้ำทิ้งจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม รองลงมาเป็นน้ำทิ้งจากร้านอาหารและสถานบริการในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียงหรือแม้กระทั่งมีการต่อน้ำเสียจากห้องสุขาลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรงโดยไม่มีการบำบัดเสียก่อน
3. ขยะมูลฝอยแหล่งท่องเที่ยว ทุกที่มีปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอยในระดับแตกต่างกันไป ทั้งในเรื่องการจัดเก็บที่ไม่ทั่วถึงหรือไม่มีการจัดเก็บ ทำให้มีขยะตกค้างหรือการทิ้งขยะไม่เป็นที่ของนักท่องเที่ยวหรือผู้ประกอบการที่ไม่มีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อมซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่มากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติโดยจะสังเกตได้จากการทิ้งเศษภาชนะพลาสติก เช่น ขวดน้ำ กล่องโฟม ถูขนมขบเคี้ยวตามข้างทางหรือแม้กระทั่งในเส้นทางเดิน เช่น เส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณน้ำตกห้วยแก้วและวังบัวบานในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพที่มีทั้งขยะพลาสติกและเศษแก้วจากขวดเครื่องดื่มต่าง ๆ
4. มลภาวะทางเสียง ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ยานพาหนะหรือเกิดจากการใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า การเล่นเครื่องดนตรีของสถานบริการหรือจากเรือโดยสารและกีฬาทางน้ำ เช่น เรือยนต์
5. ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ชาวนามาทำงานด้านการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาผลผลิตการเกษตรลดลง ในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกันร่วมใช้ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น
6. สังคม ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีอิทธิพลก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอ้อวดอารีมีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

หลักการจัดการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

1. การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานกลาง เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น
2. แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เป็นต้น

ข้อแตกต่างระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยหน่วยงานกลางและแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่นคือ แหล่งท่องเที่ยวที่หน่วยงานกลางดูแลจะมีนโยบาย แผนงานและโครงการในการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่ชัดเจน รวมถึงในด้านงบประมาณ และบุคลากร แต่แหล่งท่องเที่ยวที่ดูแล โดยท้องถิ่นส่วนมากมักจะขาดระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเสื่อมโทรมได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานท้องถิ่นสามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนได้มากกว่า รวมทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

หลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 23)

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว 3) การจัดการของเสียและสภาพแวดล้อม บริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว 4) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

5) การให้ความรู้ถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์กับพนักงานนำที่ชวนนักท่องเที่ยวและชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว 2) มีศูนย์บริการที่เ็นข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

3. มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการและชุมชนโดยรอบ

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัยดังนี้

ประภัสสร ชมถาวร (2542) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร วารสาร ระเบียบ กฎหมาย หนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 8 แห่งในปีงบประมาณ 2541 และใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่กำหนดไว้ในสภาดำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จากประธานกรรมการบริหารและ/หรือปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 8 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชนโดยมีกรณีศึกษาจากองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเปรียบเทียบถึงบทบาทตามกฎหมายกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่และถ้าแตกต่างกัน อะไรคือปัญหาและอุปสรรคโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผลการศึกษารายงานพบว่า บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชนตามกฎหมายกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้นมีความแตกต่างกันโดยมีปัญหาและอุปสรรคคือ 1) ข้อจำกัดด้านงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง 2) การมีสัญญาสัมปทานการเหมืองทำให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลขาดจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนตามบทบาทที่กฎหมายกำหนด 3) เป็นความต้องการของประชาชนบางส่วนที่ต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนาชุมชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานก่อนด้านอื่น ๆ 4) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหลาย ๆ แห่งยังมีความรู้ความเข้าใจในบทบาท อำนาจ หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตามที่กฎหมายกำหนดไม่ดีพอ

ธนชาติ นาวิรัตน์วิทยา (2549) ได้ศึกษาการรับรู้และความคาดหวังของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรีที่มีต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีในการพัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้จำแนกตามเพศ ภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและการบริหารจัดการและด้านสาธารณสุข ($p < .05$) จำแนกตามระยะเวลาการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านสาธารณสุข ($p < .05$) ส่วนระดับความคาดหวัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความคาดหวังจำแนกตามเพศ อายุและระยะเวลาการปฏิบัติงานรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อมรรัตน์ เจริญพรธรรม (2549) ทำการศึกษาเรื่องบทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและเพื่อศึกษาภาวะผู้นำของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการโดยมีวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาเฉพาะสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ข้าราชการ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวภายในองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งหมด 20 คน ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดคือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชนในท้องถิ่นเพื่อมาเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น แก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่น สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น จัดทำแผนงานด้านงบประมาณเป็นผู้นำนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจแทนประชาชนจะทำโครงการท้องถิ่นเสนอองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีบทบาทน้อยในการเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม ส่วนใหญ่จะอยู่กับนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและรัฐบาล กลางมากกว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องเป็นผู้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องรู้ถึงบทบาทของตัวเองในการพัฒนาประเทศจะต้องนำความรู้ใหม่ ๆ ของโลกโลกาภิวัตน์ไปเผยแพร่ให้กับประชาชนรู้ จะต้องพัฒนาความรู้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ จะต้องเป็นผู้รอบรู้จะต้องมีวิสัยทัศน์ รับฟังความคิดเห็นของประชาชน จะต้องทำงานแบบประสานในทุกระดับเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและข้อมูลต่างๆในการพัฒนาท้องถิ่น ต้องทำงานแบบเชิงรุกมีแบบแผนในการพัฒนาพื้นที่และสามารถเลือกบุคคลที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหานั้นได้ จะต้องทำงานโดยยึดการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เป็นคนดี มีความรับผิดชอบ ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใส ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน

เพ็ญภา คววรรณะ (2550) ได้ศึกษาการรับรู้และความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดสระบุรีที่มีต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรีในการพัฒนาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า 1) การรับรู้ของประชาชนในจังหวัดสระบุรีที่มีต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดสระบุรีในการพัฒนาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดสระบุรีที่มีต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรีในการพัฒนาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) การเปรียบเทียบการรับรู้และความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดสระบุรีในการพัฒนาท้องถิ่น มีลักษณะและสอดคล้องใกล้เคียงกันในเรื่องของเรื่องงานก่อสร้างถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีต งานปรับปรุงถนนลูกรัง เป็นต้น